

Руслана Шеретюк

**«ПРАВОСЛАВНИЙ СТАНДАРТ»
БУДІВНИЦТВА ТА ОБЛАДНАННЯ ІНТЕР'ЄРІВ
КУЛЬТОВИХ СПОРУД ГРЕКО-УНІАТСЬКОЇ ЦЕРКВИ
ЯК ОДИН ІЗ ЗАСОБІВ ЕТНОКОНФЕСІЙНОЇ
ПОЛІТИКИ РОСІЙСЬКОГО САМОДЕРЖАВСТВА
ПЕРШОЇ ПОЛОВИНИ ХІХ СТ.**

Аналізуються вимоги російського царату щодо спорудження та обладнання інтер'єрів сакральних об'єктів Греко-Уніатської Церкви відповідно до православних взірців у першій половині ХІХ століття.

Ключові слова: Російська імперія, царат, Російська Православна Церква, Правобережжя України, Греко-Уніатська Церква, храм, іконостас.

На початку ХІХ ст. Російська імперія була як полінаціональною, так і поліконфесійною державою. Однак її вищі урядові кола були переконані, що для утвердження російської нації необхідно всіляко зміцнювати «благочестя», тобто православ'я, а будь-які відступи від нього кваліфікувалися ними як посягання не лише на релігійні, а й на національні та державні підвалини. Російський богослов ХІХ ст. Г. Соколов з цього приводу зазначав: «Вітчизна і православ'я для народу є синонімами. Захищати свою вітчизну – те саме, що боротися за православ'я, а захищати православ'я і православних – стояти за батьківщину»¹.

За правління російського імператора Миколи I (1825–1855) кардинальні уніфікаційно-державницькі перебудови різних сфер суспільно-політичного та духовно-культурного, зокрема, релігійно-церковного життя Правобережної України набули особливої виразності. У цьому контексті показовою стала галузь будівництва та облаштування інтер'єрів храмів іновірних конфесій в імперії в цілому та культових споруд Греко-Уніатської Церкви на Правобережжі зокрема. Уніфікація зовнішнього вигляду та внутрішнього убранства християнських храмів відповідно до православних «взірців» стала одним із засобів етноконфесійної політики російського самодержавства в цей час.

Вагомим внеском вітчизняної історичної науки у висвітлення питання радикальних уніфікаційних трансформацій духовно-культурного життя на Правобережній Україні після її включення до складу Російської імперії стали монографії С. Жилюка², Н. Стоколос³, О. Шуби⁴, Н. Щербак⁵, у яких ці

автори торкаються окремих аспектів політики російського самодержавства в галузі храмовбудівництва різних конфесій, зокрема й греко-уніатської. Однак відсутність спеціальних розвідок свідчить про необхідність поглибленого вивчення вказаної проблеми.

Відтак, метою дослідження є аналіз розпоряджень і постанов імператорського двору Росії, згідно з якими спорудження та облаштування інтер'єрів сакральних споруд іновірних конфесій, зокрема й греко-уніатської, проходило за «православним стандартом».

Ще 31 травня 1819 р. вийшов імператорський указ, відповідно до якого всім правлінням приєднаних від Польщі губерній був зроблений припис забороняти будівництво римо-католицьких і греко-уніатських церков. У зведенні іновірних культових споруд російська адміністрація вбачала чинник ослаблення позицій «первенствующої» релігії в імперії – православ'я. Саме тому у згаданому розпорядженні урядовців було чітко визначено, що в поселенні з 100–150 дворами може функціонувати одна «іновірна» церква з одним священиком; наявність 200–250 дворів передбачала зайнятість двох священнослужителів при одній церкві; поселення до 300 дворів давало можливість служити при одному храмі уже трьом клірикам. Крім того, ця постанова містила вказівку забороняти будівництво греко-уніатських і римо-католицьких церков, якщо їх місцезнаходження мало бути «поблизу православних», а якщо й дозволяти, то лише у випадку їх «віддаленості від церков Греко-Російських, відповідно визначенню Св. Синоду»⁶.

Адміністративна завзятість російських світських і церковних властей у галузі храмовбудівництва іновірних конфесій на Правобережжі не залишила осторонь й проблеми спорудження та функціонування римо-католицьких каплиць. Так, сенатський указ від 19 жовтня 1828 р. з'явився в результаті пропозиції очільника відділу духовних справ іноземних віросповідань, яка полягала в наступному: «чи не благовгодно буде наказати губернським керівництвам, що постанови, які забороняють будувати самовільно іновірні церкви, поширюються і на каплиці, в яких Римо-Католицьке і Греко-Уніатське Єпархіальні Керівництва дозволяють відправляти всяке Богослужіння»⁷. Ця пропозиція була викликана значною кількістю фактів, які фіксувалися царськими високопосадовцями, що «такі храми моління будуються самовільно поміщиками і духовенством усупереч... указу Правлячого Сенату 31 травня 1819 року, і від того нерідко виникають з боку Греко-Російського Духовенства скарги, що Духовенство Римської віри, поселяючись серед парафій благочестивих при таких каплицях, приваблює слабких у свою віру»⁸. Отже, у цих документах простежується виразне прагнення царату зміцнити становище Російської Православної Церкви

на правобережних теренах за рахунок зменшення у цьому регіоні чисельності сакральних споруд Римо-Католицької і Греко-Уніатської Церков.

Ще одним яскравим свідченням реалізації політики уніфікації та русифікації царського самодержавства в галузі храмобудівництва стала низка вимог урядових структур імперії щодо зовнішнього вигляду культових споруд іновірних конфесій у різних регіонах держави. Так, 11 лютого 1828 р. урядом Росії була прийнята постанова, згідно з якою правила і вимоги щодо спорудження православних церков у Прибалтійських (Остзейських) губерніях мали бути поширені також і на будівництво католицьких та протестантських культових споруд у цьому регіоні⁹. На керівника відділу духовними справами іноземних віросповідань статс-секретаря Д. Блудова було покладено обов'язок зібрати «взірцеві плани і фасади, за якими найбільше будуються Католицькі, Лютеранські і Реформатські церкви, також і ті правила, яких особливо дотримуватися треба під час спорудження церков кожного віросповідання»¹⁰.

Таке розпорядження царату засвідчило не лише бажання навести лад у галузі храмобудівництва іноземних віросповідань в імперії, але і його відвертий намір уніфікувати зовнішній вигляд культових споруд різних конфесій, нівелювати регіональні та культово-обрядові особливості сакрального зодчества в державі. Про це свідчать «висновки» Д. Блудова, зроблені ним на основі зібраної інформації щодо конструктивно-стилістичних особливостей храмобудівництва іновірних конфесій. По-перше, як йшлося в доповіді цього високопосадовця, «в правилах Римо-Католицької релігії немає постанови, за якими фасадами повинні будуватися церкви цього віросповідання, а тому правила, що існують щодо побудови Греко-Російських церков, можуть бути застосовані і до церков Римо-Католицьких»¹¹. По-друге, як зазначалося у вказаному урядовому документі, «як за правилами Греко-Уніатської церкви, храми Божі належить будувати за взірцем церков Греко-Російських, а для них є вже Височайше затверджені плани і фасади, то для церков Греко-Уніатських немає потреби складати особливі плани і фасади, і вони можуть бути споруджені за тими ж планами і фасадами, що затверджені для церков Греко-Російських»¹². Що стосується побудови протестантських сакральних споруд, то комітет «для накреслення проекту загального статуту Євангельських церков у Росії» висловив низку вимог щодо їх спорудження і облаштування. У цілому ж висновок російських урядовців щодо зовнішнього вигляду храмів іноземних віросповідань був наступним: «порядок, що установлений і дотримується під час будівництва і виправлення Греко-Російських церков,

корисно поширити... на церкви Греко-Уніатського, Римо-Католицького і Євангельського Віросповідань, не лише в Остзейських Губерніях, але й у всій Імперії»¹³.

Таким чином, уніфікація планів і фасадів сакральних споруд різних християнських конфесій в імперії відповідно до взірців православного храмобудівництва була одним із напрямів адміністративно-силового курсу царату на «приєднання» представників «інославно» віросповідань – католиків і протестантів до Російської Православної Церкви. Як наголошує з цього приводу Н. Стоколос, це була інспірована світською і церковною адміністраціями Росії політика тотального тиску на всі конфесії з метою їх включення у «національну релігію – православ'я». Саме воно оголошувалося «єдиною істинною релігією». Царювання імператора Миколи I з властивою йому чіткістю і ясністю підкреслило панівне становище православної віри в імперії і категорично прояснило державний смисл наданої в Росії законної свободи совісті¹⁴.

Одним із головних об'єктів прискіпливої уваги російського царату в контексті уніфікаційних перебудов релігійно-церковного життя на Правобережжі стала Греко-Уніатська Церква, існування якої заважало царському самодержавству завершити остаточне злиття цих теренів з Російською імперією.

Підставою для наступних рішучих у цьому напрямі кроків вищих цивільних і церковних структур імперії послужили повідомлення, що надходили до відома обер-прокурора Св. Синоду з місць служіння греко-уніатського духовенства. Так, викладаючи йому свої «спостереження», Полоцький єпископ Смарагд (Крижанівський) писав, що «більша частина священників або самі католицького походження, або мають дружин (нерідко вдів) і дітей католицького обряду і самі як у служінні, так і в требо-правліннях усіляко намагаються дотримуватися звичаїв католицьких»¹⁵. На думку цього архієрея, греко-уніатські священнослужителі «безперестанку вкорінують ворожнечу проти Росії і панівної Греко-Російської Церкви шкідливими повчаннями своїми, які публічно польською мовою в церквах і каплицях їхніх проповідуються, що греко-російська благочестива віра є ересь, що росіяни, відбираючи уніатські церкви, колють і викидають образи, а ставлять своїх богів і тим самим нібито заперечують святиню»¹⁶.

Це та подібні йому донесення єпископа Смарагда викликали появу «височайших» повелінь імператора Миколи I від 13 січня 1834 р. У першому з них, зокрема, йшлося: «написати секретну інструкцію єпископам нашим, яким чином діяти обережно, неквапливо, однак із належною твердістю у справі приєднання уніатів; інструкцію цю потрібно буде секретно ж

повідомити одним лише генерал-губернаторам для їх керівництва по своїм генеральним губернаторствам, не дозволяючи повідомлення її іменем уряду далі»¹⁷. Згідно іншого розпорядження імператорського двору, потрібно було «домовитися міністру внутрішніх справ з митрополитом Булгаком, щоб наказано було знову по всім уніатським єпархіям суворо і ствердно, які саме католицькі обряди, що закралися, надалі в жодному разі не виконувати»¹⁸.

Відтак, з 1834 р. почалося зініційоване світською і церковною адміністраціями Росії поступове «відновлення по Греко-Уніатських церквах обрядів Богослужіння і постанов Греко-Східної Церкви у всій їх чистоті». Вже 7 лютого 1834 р. відбувся собор уніатського духовенства Білоруської і Литовської єпархій, згідно постанови якого вводилися в користування служebníки московського видання 1831 р., запроваджувалася перебудова уніатських церков «за греко-східними взірцями», зокрема, облаштування їх іконостасами, «без яких неможливо здійснювати східне богослужіння», а також висувалася вимога до всіх архієреїв, «щоб вони всіма силами піклуватися про відновлення східних обрядів та викорінення «зловживань» в богослужінні»¹⁹.

Уже за рік Білоруський генерал-губернатор князь М. Хованський вимагав звіту у греко-уніатської адміністрації краю про вжиті з цього приводу заходи. В одному з послань до єпископа Оршанського Василя (Лужинського), він, зокрема, писав: «Урочисте святкування в уніатських церквах деяких латинських свят, проголошення проповідей польською мовою, використання римських убрань, монстранцій, піснеспівів, відправлення навіть римської мші та римських обрядів існують ще майже скрізь по-колишньому у всій силі, що підтримує дух відчуження від Росії»²⁰. Зрештою, і справа облаштування уніатських культових споруд іконостасами «на греко-східний взірець» посувалася надто повільно. Однією з головних причин, що гальмувала хід справи, було недостатнє фінансове забезпечення постанови від 7 лютого 1834 р про переобладнання інтер'єрів греко-уніатських церков. Хоча нею передбачалося виділення 5 тисяч рублів у рік на упорядження греко-уніатських церков у Литовській і Білоруській єпархіях, однак до генерал-губернаторських канцелярій не рідко надходили скарги від греко-уніатських духовних відомств про порушення цієї постанови. Показовим у цьому аспекті є лист єпископа Василя (Лужинського) до князя М. Хованського. У ньому, зокрема, він пише: «Більше всіх інших турбує мене цей важливий предмет і багато коштує моєму здоров'ю. Однак що робити, що починати без будь-якої звідки-небудь допомоги? Душі в заставу ніхто не прийме і грошей на цей

предмет не позичить»²¹. Саме з огляду на скрутні обставини, цей ієрарх просив цивільну владу про дієву підмогу в справі облаштування уніатських храмів «за правилами греко-східної церкви». Всього ж, за поданими відомостями єпископа Василя, упродовж 1834-1835 рр. у Білоруській єпархії було влаштовано 77 іконостасів у церквах.

Зрозуміло, що вказані переобладнання інтер'єрів уніатських культових споруд вимагали значних матеріальних витрат, необхідних для облаштування іконостасів, закупівлі книг та інших богослужбових речей. З метою вирішення фінансових аспектів цієї, як показав наступний досвід, складної проблеми, 5 листопада 1835 р. Комітет міністрів Російської імперії прийняв положення, за яким з державної казни «відпускалося» на улаштування іконостасів, престолів та церковного начиння 300 рублів на кожному з греко-уніатських церков²².

Про те, що справа забезпечення повної відповідності всіх елементів греко-уніатської культової практики традиціям Російської Православної Церкви мала неабияке значення, свідчать, зокрема, відповідні постанови цивільної влади. Так, ще 25 березня 1835 р. до правління Білоруської греко-уніатської єпархії надійшло розпорядження поліцейського управління краю, в якому керівник останнього вимагав від ієрархів звітів «про успіх і засоби, що кліром вживаються щодо облаштування іконостасів згідно обряду»²³. Однак, як показала практика, справа переобладнання греко-уніатських церков просувалася надто повільно. Так, у Бобруйському повіті Литовської греко-уніатської єпархії, за донесенням місцевого чиновництва, «іконостаси обладнані лише в 2 церквах, у всіх же інших таких немає, і обряд богослужіння взагалі не узгоджений з постановами Східної Церкви»²⁴. Огляд представників влади виявив, що з 47 греко-уніатських храмів Дисенського повіту лише в 2 з них є обладнання, «схожі на іконостаси»²⁵. Як зазначалося у складеній ними відомості, «у всіх цих церквах Богослужіння хоча й проводиться слов'янською мовою і подібне до Греко-Російського, однак із відступом великим, і священники під час відправлення Літургії благословляють як католики, і у вживанні мають дзвіночки для дзвону в обідню»²⁶. В Ігуменському повіті із 46 церков, що знаходилися на обліку духовного правління, лише 1 була обладнана іконостасом²⁷. Інспекція 9 парафій Речицького повіту виявила, що «Богослужіння відправляється духовенством ні за яким іншим, а за уніатським лише обрядом»²⁸.

Наступна цілеспрямована робота греко-уніатської ієрархії щодо «виправлення помічених недоліків» в облаштуванні парафіяльних церков Литовської і Білоруської єпархій, що часто пересіченими вірянами

сприймалася як «вігадка, що суперечить вірі»²⁹, дала зрештою бажані для владних структур результати. Зокрема, в рапорті греко-уніатського священника Я. Пашковського до Лeticівського духовного правління від 31 грудня 1835 р., зазначалося: «в підвідомчих мені церквах уніатські запровадження, як-то: престоли, полуризники, цимборії, монстранції, бічні вівтарика, польські ікони, Страшні Суди, чистилища католицькі знищені»³⁰. У рапорті благочинного І. Сциборського до вказаного духовного відомства від 25 лютого 1837 р. міститься, зокрема, таке: «Честь маю ... донести, що при огляді церков відомства мого і за інших випадків я намагаюся нагадувати причту і парафіянам про знищення слідів уніатства, і вже зроблено багато виправлень, і багато уніатства знищено...»³¹. Таким чином, в ході подолання відмінностей елементів культово-обрядової практики Греко-Уніатської та Російської Православної Церков нищився самотній, виплеканий не одним поколінням, пласт національної культури. Адже «сліди уніатства» були насправді зримими виявами тих глибинних трансформацій, які відбулися у світоглядних орієнтирах, психології, а також художньо-естетичному просторі автохтонного населення південно-західного регіону Російської імперії. У світських властей та церковних владик, як засвідчують численні документи тієї доби, не виникало думок з приводу того, що ті ікони, сповідальні, монстранції тощо – невід’ємна складова історичної пам’яті народу, важливий компонент його духовної культури, який дозволяє підтримувати неперервність етнічної еволюції, передання її надбань наступним поколінням. І в цьому, зрештою, немає нічого дивного, адже метою великоросійського самодержавства була саме деетнізація населення, тобто сприяння втраті народом його прикметних рис, зокрема рідної мови, традицій і звичаїв у сакральній царині, а відтак з часом і етнічної ідентифікації³².

Навіть напередодні офіційного «возз’єднання» Греко-Уніатської Церкви з Російською Православною 1839 р., урядові кола імперії в черговий раз вжили низку заходів, спрямованих на подолання культово-обрядових відмінностей між ними. Намагаючись уникнути хвилі протестів греко-уніатських парафіян Правобережжя у надто (як виявилось) делікатній справі переобладнання їх сакральних споруд за «православним стандартом», російський царат проводив доволі обережну політику їх реорганізації. Так, згідно «відношення» обер-прокурора Св. Синоду від 30 листопада 1838 р. на ім’я єпископа Оршанського Василя (Лужинського) надійшло «секретне» розпорядження Київського військового, Подільського і Волинського генерал-губернатора Бібікова, в якому, зокрема, йшлося:

«щоб Греко-уніатське духовенство, збираючись приступити до переобладнання якої-небудь церкви, повідомляло про це його, Генерал-Губернатора... для вжиття відповідних заходів щодо успішного облаштування її і попередження безладу»³³.

Те, що ситуацію в таких випадках важко було спрогнозувати, а також виразне прагнення урядовців все ж проконтролювати її, свідчить наступне розпорядження цивільного керівництва Правобережжя: «щоб у місця, населені великою кількістю затятих уніатів... були відправлені для остаточного перетворення церков (за правилами Греко-Східної Церкви) особливі від парафіяльних священиків духовні, особи вищого сану і більшої вченості, котрі найкращим чином могли б діяти не лише на переконання парафіян, але й на порядні цьому випадку вчинки священиків»³⁴. Відтак, чи найголовнішим із чинників, який спонукав світське і церковне керівництво до доволі обережного (хоча й настійливого) викорінення численних «латинських перекручень» в інтер'єрах греко-уніатських культових споруд була не повага до специфіки духовно-культурного життя автохтонного населення Правобережжя, а усвідомлення небажаності масових актів соціального незадоволення.

Отже, політика тотального контролю та нагляду за всіма сферами суспільно-політичного життя країни, зокрема кроки силового характеру, спрямовані на зміцнення позицій самодержавства, стали головною ознакою правління імператора Миколи I. Водночас царатом реалізовувалася низка засобів і методів, що мали на меті нівелювати, а згодом і знищити національні особливості «іногородців» в імперії, зокрема своєрідність їх релігійно-церковного життя.

Особливо виразно це проявилось у галузі храмовбудівництва Греко-Уніатської Церкви. Досягнення повної відповідності елементів її культово-обрядової практики «православному стандарту» стало одним із пріоритетних завдань світської та церковної адміністрації на шляху до завершення «возз'єднання» цієї Церкви з Російською Православною 1839 р.

1. Цит. за: Шуба О. В. Релігія в етнонаціональному розвитку України (політологічний аналіз) / Олексій Васильович Шуба. – К.: Криниця, 1999. – С. 86.
2. Жилюк С. І. Російська православна церква на Волині (1793–1917 рр.) / Сергій Іванович Жилюк. – Житомир: Журфонд, 1996. – 174 с.
3. Стоколос Н. Г. Конфесійно-етнічні трансформації в Україні (XIX – перша половина XX ст.): Монографія / Надія Георгіївна Стоколос. – Рівне: РІС КСУ – ППФ «Ліста – М», 2003. – 480 с.
4. Шуба О. В. Релігія в етнонаціональному розвитку України (політологічний аналіз) / Олексій Васильович Шуба. – К.: Криниця, 1999. – 324 с.

5. Щербак Н. О. Національне питання в політиці царизму у Правобережній Україні (кінець XVIII – початок XX століття): Монографія / Надія Олександрівна Щербак. – К.: ПЦ «Ризографіка», 2005. – 616 с.
6. Сенатский указ «О распространении постановлений, запрещающих строить самовольно иноверческие церкви, и на строение каплиц» от 19 октября 1828 г. // ПСЗРИ. Собрание второе. – № 2358. – С. 917–919.
7. Там само. – С. 918.
8. Там само. – С. 918.
9. Высочайше утвержденное положение Комитета Министров «О распространении правил, установленных для построения Греко-Российских церквей, относительно планов и фасадов, по которым они должны быть сооружаемы, на церкви иностранных исповеданий, как в Остзейских Губерниях, так и во всей Империи» от 4 декабря 1830 г. // ПСЗРИ. Собрание второе – № 4165. – С. 455–458.
10. Там само. – С. 456.
11. Там само. – С. 456.
12. Там само. – С. 456–457.
13. Там само. – С. 457.
14. Стоколос Н. Г. Конфесійно-етнічні трансформації... – С. 45.
15. Щавельский Г., прот. Последнее возсоединение с Православною Церковью униатов Белорусской епархии. (1833–1839 гг.) / Г. Щавельский. – СПб.: Типография «Сельского Вестника», 1910. – С. 119.
16. Там само. – С. 119.
17. Там само. – С. 120.
18. Там само. – С. 120.
19. Там само. – С. 119.
20. Там само. – С. 127.
21. Там само. – С. 212.
22. Высочайше утвержденное положение Комитета Министров «О представлении Министру Финансов отпустить на устройство иконостасов, престолов и утвари для Греко-Униатских церквей в казенных селениях, до 300 руб. серебром на каждую церковь» от 5 ноября 1835 г. // ПСЗРИ. Собрание второе. – № 8544. – С. 1080.
23. Національний історичний архів Білорусі (далі - НІАБ). – Ф. 3245. – Оп. 2. – Д. 370. Дело о представлении деканами Минской губернии сведений о наличии в церквах губернии иконостасов, органов, количестве ветхих церквей. – Арк. 1.
24. НІАБ. – Ф. 3245. – Оп. 2. – Д. 370. – Арк. 12.
25. НІАБ. – Ф. 3245. – Оп. 2. – Д. 370. – Арк. 13 - 13 зв.
26. НІАБ. – Ф. 3245. – Оп. 2. – Д. 370. – Арк. 13.
27. НІАБ. – Ф. 3245. – Оп. 2. – Д. 370. – Арк. 14 - 14 зв.
28. НІАБ. – Ф. 3245. – Оп. 2. – Д. 370. – Арк. 15 зв. – 16.
29. Щавельский Г., прот. Последнее возсоединение... – С. 248–250.
30. Державний архів Хмельницької області (далі – ДАХМО). – Ф. 592. – Оп. 2. – Спр. 114. Дело об изъятии из церкви оборудования и инвентаря униатского происхождения. – Арк. 3.
31. ДАХМО. – Ф. 592. – Оп. 2. – Спр. 114. – Арк. 16 – 16 зв.

32. Стоколос Н.Г., Шеретюк Р.М. Драма Церкви (До історії скасування Греко-Уніатської Церкви в Російській імперії та викорінення її духовно-культурних надбань): Монографія / Надія Георгіївна Стоколос, Руслана Миколаївна Шеретюк. – Рівне: ПП ДМ, 2011. – С.160-161.
33. НИАБ. – Ф. 3245. – Оп. 1. – Д. 106. Дело по предписанию Определения Духовных Дел по ведомству Греко-Униатского исповедания об уведомлении о перестройках церквей по православному стандарту. – Арк. 1-2.
34. НИАБ. – Ф. 3245. – Оп. 1. – Д. 106. – Арк. 3 – 3 зв.

SUMMARY

Ruslana Sheretyuk

“Orthodox standard” construction and furnishing of worship Greek Church Uniate as a means of ethnic-religious policy of the Russian autocracy first half of XIX century. The article examines the requirements of the Russian tsarist on building and furnishing sacred objects Greek Uniate Church according to Orthodox models in the first half of the nineteenth century.

Key words: *russian empire, tsarism, Russian Orthodox Church, the Right Bank Ukraine, Greek Uniate Church, church, iconostasis.*

Наталія Діанова

**ДІЯЛЬНІСТЬ КАТЕРИНОСЛАВСЬКОЇ
ВЧЕНОЇ АРХІВНОЇ КОМІСІЇ:
ЦЕРКОВНО-РЕЛІГІЙНИЙ АСПЕКТ**

Досліджено діяльність Катеринославської вченої архівної комісії, пов'язану з вивченням церковної історії краю. Розглянуто участь православного духовенства і викладачів навчальних закладів у роботі Комісії, їх внесок у справу виявлення і оприлюднення документів із історії Катеринославської єпархії та збереження християнських старожитностей.

Ключові слова: Катеринославська вчена архівна комісія, православне духовенство, архіви, дослідження, публікація, збереження.

На сучасному етапі розвитку історичної науки з'явився певний інтерес дослідників до діяльності губернських вчених архівних комісій, які діяли на українських землях наприкінці XIX – початку XX ст. Помітне місце серед них займала Катеринославська вчена архівна комісія (КВАК), яка зарекомендувала себе як авторитетна наукова установа, яка займалась не лише впорядкуванням архівних документів, але й дослідженнями світської та церковної історії Південної України. До її складу, поряд із відомими краєзнавцями, входили представники духовенства